

Департамент культури і туризму, національностей
та релігій Чернігівської обласної державної адміністрації

Новгород-Сіверські СТАРОЖИТНОСТІ

Газета Комунального закладу Чернігівської обласної ради
Новгород-Сіверського історико-культурного музею-заповідника
«Слово о полку Ігоревім»

№3(11) 2021р.

НОВГОРОД-СІВЕРСЬКІ ІСТОРИЧНІ ЧИТАННЯ

15 вересня 2021 року в Новгород-Сіверському історико - культурному музеї - заповіднику «Слово о полку Ігоревім» відбулась визначна подія. Спільно з Національним університетом «Чернігівський колегіум» ім. Т.Г.Шевченка, Національною спілкою краєзнавців України та музеєм-заповідником «Слово полку Ігоревім» було започатковано та проведено І-ші Новгород-Сіверські історичні читання. Захід зібрав науковців з Національного заповідника «Києво-Печерська лавра», Інституту археології НАН України, Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця», університету «Чернігівський колегіум» ім. Т.Г.Шевченка, Національного заповідника «Глухів», Чернігів-

ського обласного художнього музею ім.Г.Галагана та Академії Державної пенітенциарної служби. Для обміну досвідом під час проведення між музеєм-заповідником «Слово...» та Національним заповідником «Києво-Печерська лавра» було підписано меморандум про взаєморозуміння та співробітництво.. Програма читань була насиченою та пізнавальною. Доповідачі розкрили багато досі невідомих фактів з історії Новгород-Сіверщини. Доповіді всіх учасників читань буде опубліковано згодом у науковій збірці «Новгород-Сіверська старовина». Сподіваємось, що початок буде мати продовження та сформує добру традицію наукового життя Сіверщини.

КАЛЕНДАР ПАМ'ЯТНИХ ДАТ

(жовтень-грудень)

1 жовтня – Всесвітній день архітектури.

14 жовтня – День захисника України. День українського козацтва.

28 жовтня – День вигнання нацистських окупантів з України.

9 листопада – День української писемності та мови.

Всеукраїнський день працівників культури та майстрів народного мистецтва.

21 листопада – День Гідності та Свободи.

26 листопада – День пам'яті жертв голодоморів.

6 грудня – День Збройних Сил України.

14 грудня – День вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

21 грудня – 370 років від дня народження Димитрія Ростовського (Туптала) – церковного діяча, вченого, письменника і проповідника, богослова.

30 грудня – 115 років від дня народження Святослава Яковича Гординського (1906-1993) –художника, графіка, мистецтвознавця, поета, перекладача.

«МИТТЄВОСТІ ВТРАЧЕНОЇ ІСТОРІЇ»

Наталія Андросенко,
Завідуюча сектору наукової та просвітницької роботи

15 вересня 2021 році в Новгород-Сіверському історико-культурному музеї-заповіднику «Слово о полку Ігоревім» відбулось відкриття нової виставки «Миттєвості втраченої історії». Це спільний проєкт з НЗ «Києво-Печерська лавра».

На виставці представлені фото з негативів на склі, які були віднайдені у фондах НЗ «Києво-Печерська лавра» та досліджені кандидатом історичних наук, провідним спеціалістом Анною Яненко. На світлинах краєвиди, історико-архітектурні об'єкти, плани, процес археологічного вивчення території обителі, предмети з різниці Спасо-Преображенського монастиря, зразки художньої металопластики.

З чого все почалось, розповіла науковиця Анна Яненко. Займалися сортуванням колекції, а це понад дев'ять тисяч одиниць, серед них – негативи на склі. Лише один з них свідчив про те, що це монастир саме Новгород-Сіверський.

Наразі перевірено й атрибутовано 87 скляних фотопластин, що відносяться до Спасо-Преображенської обителі. Більшість фотознімків мають маркування – паперову марку-етикетку з друкованим написом «В. Н-С Нг № _____», який, ймовірно, є скороченням від «В[ідділ?] Н[овгород]-С[іверський] Негатив № _____». Нумерація знімків на паперовій марці проставлена чорнилом, деякі етикетки пошкоджені або ж частково втрачені, що унеможливило прочитання номерів.

Донедавна більшість із вказаної кількості музейних предметів мала неточні визначення: «Спасо-Преображенський Новгородський монастир», «Невідомий монастир», «Панорама невідомого монастиря», «Невідома церк-

ва», «Цивільна архітектура. Початок ХХ ст.», «Цивільні будівлі», «Митрополічний сад [Києво-Печерської лаври]», «Вежа», «Північна частина вежі і частина лаврської стіни», «Частина мурів і вежа», «Фрагмент фортечного муру Києво-Печерської лаври», «Фрагмент фортечної стіни (з воротами)», «Фрагмент цегляної кладки», «Загальний вигляд невідомого приміщення. Початок ХХ ст.», «План», «План архітектурного ансамбля», «План/креслення архітектурної будівлі», «Ікона. Казанська Богоматір з немовлям», «Митра», «Дарохранильниця», «Дарохранильниця, 1725 р. з Києво-Печерської лаври», «Два хрести», «Чоловік на повний зріст на розрізаному валу», «Фрагмент археологічних розкопок», «Археологічні розкопки в печерах Києво-Печерської лаври».

Збережено п'ять панорамних видів Спасо-Преображенського монастиря у Новгороді-Сіверському зі сторони Десни. Відповідно до написів на марках-етикетках саме ці світлини пронумерували першими. Найдетальнішою виявилася фотофіксація фортифікаційних укріплень обителі, мурів, цегляної кладки, Десять фотопластин відображають фрагменти мурів з наріжними вежами ззовні та знадвору.

Сфотографовано: екстер'єри (зокрема, південний фасад) покоїв настоятеля з Іллінською церквою, що за Другої світової війни зазнали суттєвих руйнувань, аркадну галерею надвірного фасаду та екстер'єр Святої брами (надбрамної вежі-дзвіниці) та фрагменти мурів біля неї, циліндричні башти, що фланкують курдонер мурів, Спасо-Преображенський собор, Петропавлівську (Трапезну) церкву з палатним корпусом.

Серед зображень Спасо-Преображенського монастиря зберіглося сім негативів, що фіксують процеси та результати археологічних досліджень, здійснених в околицях історико-архітектурної пам'ятки.

Окрему групу з серії фотографій Новгород-Сіверського монастиря

утворюють знімки церковних старожитностей. Зафіксовано: срібні шати другої половини ХІХ ст. з дорогоцінними прикрасами чудотворної ікони «Богородиця Новодворська» (Суражська); митру св. Димитрія з ризниці обителі; трьохярусну срібну карбовану дарохранильницю 1698 р.; двоюрисну срібну золочену з карбованими сюжетними зображеннями і скульптурними фігурами, увінчану ступінчастим куполом, на якому встановлена фігура Христа у сьйві, дарохранильницю 1756 р.; наперсні хрести та панагії.

Враховуючи стан збереженості сфотографованих історико-культурних об'єктів та одяг осіб, котрі опинилися у кадрі, можна припустити, що зазначені знімки Спасо-Преображенського монастиря та його окремих пам'яток датуються початком ХХ ст. Зафіксовані на світлинах археологічні роботи дозволяють припустити, що їх зроблено в 1911 р.

Достеменно відомо, що на початку 1911 р. Б. С. Стеллецький перебував у Новгороді-Сіверському, ознайомився зі станом архітектурних пам'яток міста, працював із зібраннями на території Спасо-Преображенського монастиря. Змістовне наповнення знімків із колекції НЗ «Києво-Печерська лавра» – деталізована фіксація фортифікаційних споруд, храмів, конструктивних елементів архітектури та оздоблення екстер'єрів, фотографування перебігу археологічних досліджень, планів/креслень пам'яток, зразків художньої пластики з різниці обителі, – цілком співзвучне зі завданнями провідних українських пам'ятоохоронних інституцій початку ХХ ст., передовсім Київського відділу воєнно-історичного товариства.

«Дякую, що зробили мою мрію реальністю», – сказала на презентації фотовиставки пані Анна, звертаючись до директорки музею-заповідника «Слово о полку Ігоревім» Олени Матюк та Новгород-Сіверського міського голови Людмили Ткаченко: – «Я завжди хотіла, щоб нашу колекцію негативів на склі побачили люди».

МОВОЮ ДЖЕРЕЛ

Розпочинаємо публікацію звіту про відрядження до Новгород-Сіверського в жовтні 1922 року Валентина Андрійовича Шугаєвського – відомого музейного діяча, нумізмата, археолога.

Народився В.Шугаєвський в 1884 р. в Києві. Закінчив Петроградський археологічний інститут. Упродовж восьми років працював у відділі монет і медалей Ермітажу. Був дійсним членом наукових інституцій Москви, Петербурга, Києва. З 1908 р. почалося його співробітництво з Чернігівською вченою архівною комісією. Йому належать найцікавіші знахідки на Татарській Гірці поблизу Чернігова, обстеження басейну річки Остер та городища доби Київської Русі поблизу с. Виповзів. Велику увагу вчений приділяв упорядкуванню та поповненню історичного музею Архівної комісії — разом із Є. Карноуховим склав каталог музею, вивчав скарби монет. У 1918-1919 рр. працював в Головному управлінні мистецтв та національної культури України. Опублікував наукову працю, в якій дослідив грошовий обіг на Лівобережжі, зокрема в Чернігові XVII – XVIII ст. Цією публікацією було започатковано вивчення монет і методів грошової лічби українського ринку.

На початку 20-х років ХХ ст. В. Шуга-

євський очолював відділ українських старожитностей, був директором Державного музею, видав кілька наукових праць, зокрема про топографію Чернігова XVIII ст. У 1930-х роках він — професор нумізматики в Київському інституті археології, Всеукраїнському археологічному комітеті. Досліджував скарби римських монет і медалей, готував нумізматичну карту України. Напередодні Другої Світової війни працював науковим співробітником Всеукраїнського історичного музею в Києві, з 1943 р. — у музеях Самбора та Праги. Після війни жив у Німеччині та США. Помер 1966 р. в еміграції.

На час відрядження до Новгород-Сіверського Валентин Андрійович працював завідувачим відділу української старовини Чернігівського державного музею, та за сумісництвом головою Чернігівської губернської комісії з охорони пам'яток старовини і мистецтва. За дорученням Губісполкому йому необхідно було обстежити будівлі Новгород-Сіверського Спасо-Преображенського монастиря, а також місцеві церкви. Зафіксувати та по можливості вилучити для Чернігівського та Новгород-Сіверського музеїв предмети старовини, що мали художню та

історичну цінність. А також оглянути новгород-сіверський музей та надати методичні рекомендації.

Звіт В.А. Шугаєвського, який доклав чимало зусиль для врятування від загибелі історико-культурних цінностей під час ліквідації монастирів на Чернігівщині в 1922—1923 рр.— цінне джерело для істориків, краєзнавців, музейних працівників тощо. Текст подаємо мовою оригіналу.

ІЗ ЗВІТУ ГУБЕРНСЬКОГО ІНСПЕКТОРА В. ШУГАЄВСЬКОГО ПРО ВІДРЯДЖЕННЯ ОБСТЕЖЕННЯ СТАНУ МІСЦЕВИХ

Я выехал 5 октября в Новгород-Северский на пароходе, он должен был прийти к месту назначения 7 октября днём, но утром этого дня обломал одну из существенных частей механизма (вал) и лишён был возможности двигаться дальше. Ввиду этого я и некоторые пассажиры решили поехать до Новгорода-Северского на лошадях и с этой целью отправились пешком в ближайшее с. Радичев Крелевецкого уезда, расположенное на берегу Десны в 40 в. от Новгорода-Северского. В сельисполкоме удалось добиться содействия в наиме подводы. Пока же десятский её отыскал, я с представителем местной религиозной общины осмотрел церковь, её утварь и ризницу. Церковь, выстроенная в 1823 г. из кирпича в стиле *empirea*, ничего достопримечательного собой не представляет.

Среди предметов религиозного обихода я нашёл несколько заслуживающих внимания с музейной точки зрения и некоторые из них взял для черниговских музеев: шитый покровец XVIII в., вышитую зеленым шёлком (выцветшим от времени) кайму подризника, полотенце с набойкой в 2 цвета и часть украинского казацкого пояса XVIII в. Последний лежал среди тряпья и, будучи скручен жгутом, служил своеобразной верёвкой для опускания гробов в могилу. Конечно, от такого употребления он сильно пострадал и во многих местах был сильно порван. Оставлены мною в церкви по просьбе прихожан: белый полотняный подризник с широкой каймой, расшитый букетами цветов; подризник жёлтого шёлка с несколько более узкой каймой тоже расшитый (шёлк голубого цвета); чарочка серебряная, без пробы и клейма, XVIII в. Предметы эти до настоящего времени находятся в церковном употреблении.

Поздно вечером я и двое спутников по пароходу тронулись в путь и днём 8 октября прибыли в Новгород-Северский, почти всю ночь находясь в дороге.

В тот же день я осмотрел погост, стены и башни Преображенского монастыря. Всё это находится в состоянии крайнего запустения и быстро разрушается. Чугунные плиты, устилающие ход от колокольни к главной церкви, во многих местах вынуты, как вынуты и на дорожке к Петропавловской церкви, и в коридоре здания, где помещается она. С некоторых могил, расположенных на погосте, сняты чугунные и мраморные плиты и в разбитом виде частью валяются тут же; кирпичные надгробья частью разрушены до основания, другие полуразрушены. Ещё более тягостную картину представляют стены и башни. Штукатурка почти везде отвалилась, во многих местах трещины идут от зубцов до основания стен и вот-вот вызовут падение их; на протяжении всей восточной и северной стен с зубцов сорвано железное покрытие с деревянным основанием, вследствие чего в ничем не прикрытый кирпич просачивается дождевая вода и разлагает его. На северной стене зубцов уже не существует – они то обвалились, то разобраны на кирпич; разобрана до уровня стены и помещённая в центре её башня, а подпирающий эту стену, давшюю наклон наружу, контрфорс разбирается на кирпич; последний в значительном количестве валяется тут же. Эта стена имеет особенно печальный вид; она же дала и наибольшее количество явно опасных трещин. Из распросов в этот день и 10 октября местного игумена и членов совета общины выяснилось, что начало разрушению положили стоявшие в монастыре в 1919 г. красноармейские части, разобравшие покрытие стен; в последующее время и теперь стены и башни хищнически разрушаются для получения кирпича, нужного для печей, и ещё месяцу тому назад игумен застал на месте преступления арендатора сада, бравшего кирпич из башни. Боль-

шим злом является нахождение на погосте монастыря сенного пункта, благодаря которому монастырь превратился в проходной двор: его посещает множество народа, не брезгающего пригодным для него материалом, находящимся в зданиях, стенах и башнях монастыря. Постоянно взламываются замки на церковных зданиях (с дверей Петропавловской церкви сняты один за другим 4 замка), выдираются крючки, болты и т. д.

Недавно выломана одна из трёх железных пластин, защищавших окно складочного помещения при названной церкви; взломщик проник в это помещение и, не найдя там ничего ценного, привёл в беспорядок хранившееся там церковное имущество – главным образом старые иконы. Должен указать, что никакой охраны стен и башен монастыря я не обнаружил. 8 октября я осмотрел утварь, иконы и ризницу монастырской главной церкви и наметил ряд предметов к изъятию для черниговских музеев, как то: несколько шитых и тканых воздушков, кусок отличной шёлковой вышивки, богато вышитую ризу XVIII в., палицу, оловянную дарохранительницу XVIII в. и т. д. Кроме того я записал для взятия на учёт ряд старинных предметов, находящихся ещё в церковном употреблении, например: 6 риз XVIII в. с расшитыми оплечьями, дарохранительницу, напрестольный крест, большую водосвятительную чашу с надписью «1718 год», большое серебряное чеканное блюдо, датированное началом XVIII в., местные иконы Спасителя и Богоматери в чеканных ризах XVIII в. и т. д...

Затем я осмотрел Воскресенскую церковь, выстроенную в 1707 г. Она подвергалась переделкам и значительно изменена в архитектурных формах. Иконостас в ней совершенно новый, утварь тоже.

Инвентарь церкви сильно пострадал во время изъятия церковных ценностей в фонд Помгол, взято

ПО МУЗЕЙНІЙ ЧАСТИНІ ГУБПОЛІТОСВІТИ ДО НОВГОРОДА-СІВЕРСЬКОГО З МЕТОЮ ЦЕРКОВ І МОНАСТІРЯ 30 ЖОВТНЯ 1922 Р.

было из этой церкви полтора пуда серебра в разнообразных изделиях, из которых немало старинных.

Из предметов музейного значения я нашёл в церкви лишь кипарисовый крест в серебряной оправе с барельефным растительным орнаментом хорошей работы и отменную металлическую, по-видимому, медную посеребрённую дарохранительницу в виде трёхэтажной башенки, с навершием и рядом фигур, покрытую орнаментом стиля рококо. Я не счёл возможным изъять эти предметы, т. к. они находятся в церковном употреблении.

10 октября в присутствии членов совета религиозной общины при Преображенском монастыре я сделал опись предметов, намеченных мною к изъятию из главной церкви монастыря, вручил её председателю и забрал отмеченные в описи предметы. Не могу не упомянуть, что несмотря на все мои разъяснения очевидного культурно-просветительного значения этого акта и отсутствия материального вреда для общины, представители общины отнеслись к изъятию довольно враждебно.

Тогда же я осмотрел складочное помещение при Петропавловской церкви и самоё её. В церкви я не видел ничего достопримечательного достойного помещения в музее (следует, впрочем, указать 2 очень хороших резных киота из старого иконостаса; они не вышли из употребления). В складе же я нашёл множество старых икон, мое внимание привлекли 4 из них, XVII – XVIII вв., частью с резьбой, частью с лепным полем. Я наметил их к помещению в Новгород-Северском музее и объявил об этом игумену и представителям общины. Они не возражали...

Из музея я направился в Воздвиженскую церковь, выстроенную в 1715 г. сыном стародубского полковника и бывшего новгород-северско-

го сотника Лукьяна Журавки – Григорием Журавкой. Церковь очень изменена перестройками и переделкой крыши и основная форма её не легко угадывается. Предметов старины в ней осталось весьма немного: ручной кипарисовый крест в серебряной оправе с чеканкой (растительный орнамент) XVIII в., кипарисовый же крест на подножии с чеканным орнаментом и особыми пластинками по краям, покрытым орнаментом XVIII в., дискос и чаша с дарственной именной надписью 1795 г., несколько старинных богослужебных книг (в том числе и вышедшие из употребления Евангелия) XVII – XVIII вв., последние хранятся в помещении библиотеки, на право от алтаря.

11 октября я с утра направился в уисполком, дабы начать дело о строениях Преображенского монастыря. Я был в уотуправе и накануне, но не застал заведующего тов. Дубка. Оказалось, что предписание губисполкома от 25 сентября за № 7978 о немедленном установлении стражи у стен монастыря для их охраны от расхищения до сих пор не получено. По моему предложению дать техника для осмотра со мною монастырских зданий было написано предписание уоткомхозу немедленно командировать для указанной цели своего представителя. Я, однако, просил назначить осмотр с участием представителя и уисполкома на четверг 12 октября. Предложение уоткомхозу о присылке представителя было мною лично отнесено по назначению и передано заведующему тов. Салаю, он назначил представителем уоткомхоза заведующего строительным отделом инженера Блажека.

Остальную часть дня (было уже около двух часов) я посвятил осмотру Варваринской церкви и Собора. Первая представляет собою маленькое деревянное здание с одним куполом в три яруса, типичного старого украинского стиля: в основе квадрат,

на нём три постепенно уменьшающиеся восьмерики; правый и левый приделы кажется пристроены позже центральной части здания, воздвигнутого в начале 80-х годов XVIII в.

В церкви много старины, и прежде всего четырёхъярусный иконостас хорошо сохранившийся, выстроенный в 1788 г., как об этом свидетельствует надпись под иконой первого яруса, крайней слева (перед клиросом). В надписи отмечаются строители, время постройки и называются мастера. В разных местах храма размещено много старинных икон, из коих некоторые представляют хорошие образчики украинского искусства XVII – XIX вв. Обращает на себя внимание икона на холсте, видимо, униатского происхождения: на ней представлено Преображение Господне в несколько иной композиции, чем на православных иконах; внизу надпись на латинском языке (частью Евангельский текст, относящийся к Преображению), икона эта висит в притворе справа. В пономарне (направо от алтаря) находится целый ряд старых икон и старинных богослужебных книг; среди последних немало петровской печати. Иконы пономарни в значительном большинстве не представляют интереса (плохая живопись, позднее время); лишь несколько экземпляров относится к концу XVIII и началу XIX в., что свидетельствуется поставленными на них датами. Отмечаю ещё два прекрасных резных подсвечника-ставника: один золоченый второй половины XVIII в.; другой весьма нехудожественно выкрашенный в белую и зеленую краску (видимо в позднее время), возможно, более раннего происхождения...

Далі буде
Підготувала до друку
Олена БУНАК,
старший науковий
співробітник відділу
давньоруської літератури

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЕЦЬ, ДОСЛІДНИК УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Ірина Лобачова,
завідуюча відділу
давньоруської
літератури

24 серпня 1871 року у с. Вислобоки на Львівщині народився Василь Григорович Щурат — український педагог, літературознавець, поет і перекладач, автор одного з найкращих віршованих перекладів «Слова о полку Ігоревім» сучасною українською мовою.

Василь Щурат народився в сім'ї вчителів. Батько помер, коли синові не було і року. Василь виховувався в польсько-моравській родині, тільки з 8 років у народній школі почав вивчати українську мову.

У 1881 р. переїхав у Львів, навчався в школі-семінарії, але після четвертого класу був виключений за свідоме українство. Закінчити школу зміг тільки в 20 років.

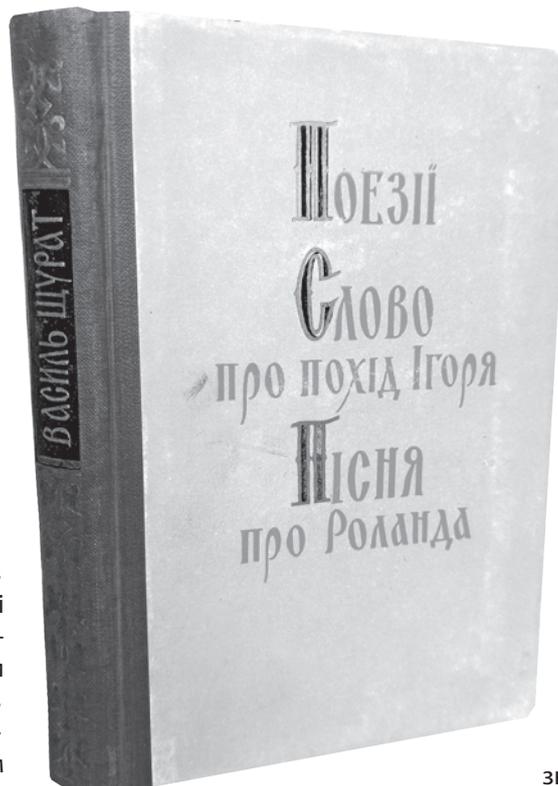
18-річним В.Щурат познайомився з І. Франком, О. Маковеєм, захопився читанням української літератури. Вищу освіту здобував у Віденському, Львівському та Чернівецькому університетах. Захистив дисертацію зі слов'янських мов.

Літературні захоплення Василя Щурата були різноманітними – від перекладів стародавніх літературних творів (він першим здійснив повний переклад «Пісні про Роланда» українською мовою) до аналізу тогочасної літератури. Він часто виступав в австрійській, польській, чеській і західно-українській пресі зі статтями, поетичними перекладами та оригінальними віршами, був співредактором газети «Буковина» в Чернівцях, редактором

журналів «Молода Муза», «Світ» і тижневика «Неділя».

Його переклад «Слова о полку Ігоревім» належить до кращих українських перекладів безсмертної пам'ятки літератури Давньої Русі. Після своєї появи 1907 р. здобув популярність на Західній Україні, Придніпровщині, де став нарівні з перекладами М. Максимовича, С. Руданського, П. Мирного.

В 1919 р. В.Щурат видає цікаву працю «Вид Пліснеська в «Слов'ю о полку Ігорев'ю», в якій подає зібраний ним новий матеріал для вивчення незрозумілих місць «Слова», пов'язаних з Пліснеськом. Допускаючи можливість галицького походження автора «Слова», дослідник за допомогою західноукраїнських діалектних архаїзмів висвітлює окремі незрозумілі місця тексту пам'ятки. Відповідність оригіналу – основний принцип, що став основою роботи В.Щурата.

Упродовж 36 років доктор наук В. Щурат викладав у школах і гімназіях. Був обраний дійсним членом Наукового Товариства імені Шевченка, з 1915 по 1923 рр. очолював його; перший ректор Львівського таємного університету (1921-1923), викладач української мови та літератури.

У 1921 р. В. Щурат відмовився приєднати на вірність польській державі, тому опинився у в'язниці, був позбавлений права викладання.

У червні 1929 р. разом з Михайлом Возняком та Філаретом Колесою був обраний дійсним членом ВУАН за спеціальністю «мова та література», але у зв'язку з процесом над Спілкою визволення України і подальшими репресіями зрікся звання академіка.

Останні роки життя працював директором Львівської Бібліотеки АН УРСР і професором Львівського Університету.

Помер 27 квітня 1948 року у Львові.

Поезія і поетична творчість ніколи не були на першому плані літературної діяльності В. Щурата. Він, насамперед, вважав себе літературознавцем, дослідником української літератури, потім—знавцем світової поезії.

ВИПУСКНИКАМИ СЛАВИТЬСЯ ГІМНАЗІЯ

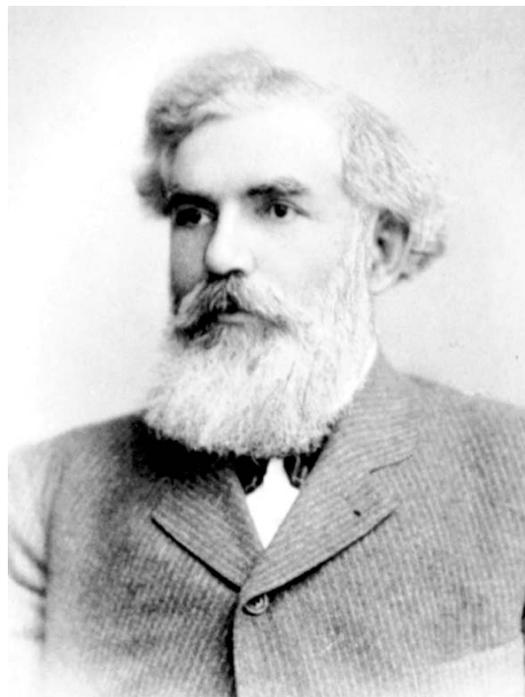

Приход Светлана,
старший науковий
співробітник
краєзнавчого відділу

Новгород-Сіверська чоловіча гімназія - середній навчальний заклад XIX – поч. XX ст., «alma mater» для багатьох видатних постатей. Її закінчили майбутні письменники, педагоги, військові, ціла когорта вчених, які зайняли чільне місце в культурному та громадському житті України та світу.

Одним з випускників гімназії був уродженець Кролевця Томашевський Сергій Петрович - відомий вчений, доктор медицини, засновник Київського товариства дерматовенерологів. Народився 18 жовтня 1854 р. в сім'ї повітового лікаря надвірного радника Петра Яковича Томашевського. Про роки навчання в гімназії відомо небагато. Знаємо, що С. Томашевський навчався в той період, коли М. Кибальчич (майбутній винахідник) був у 6 класі. Можливо, вони були однокласниками. Зі спогадів товариша Кибальчича Д. Сільчевського відомо, що «...Томашевський и Михайлов учились в гимназии, когда учился в ней и Кибальчич...». Характеризуючи М. Кибальчича, Д. Сільчевський згадує і про С. Томашевського: « ...что касается доброты, то другого такого человека я не знал. Он буквально всё отдавал нуждающимся товарищам – свой последний рубль, а сам сидел после этого без хлеба, без чая, без сахара, пока я или С. П. Томашевский, или кто –нибудь из товарищей не выручал его из беды.» Один з дослідників життя і творчості М.Кибальчича писав, що за редакцією М. Кибальчича і з участю Д. Сільчевського та С.Томашевського в гімназії видавався нелегальний рукописний журнал «Винт», що виходив один

раз на 2-3 тижні. Ймовірно, С. Томашевський закінчив гімназію у 1870 р. і вступив до Петербурзької Імператорської Медико – хірургічної академії. Був учнем відомого вченого- венеролога Веніаміна Тарновського. Закінчив академію у 1876р. у званні «лекарь с отличием» і залишився працювати при академії ординатором в дерматологічній клініці. Через рік почалася русько – турецька війна. С.П. Томашевського відправляють в діючу армію на Балкани, зокрема, на територію Румунії та Болгарії, адже Медико –хірургічна академія була підпорядкована військовому міністерству і мала готувати спеціалістів для армії і флоту. Вдосконалювати практичні і теоретичні знання молодому лікарю довелося на фронті. За бойові заслуги нагороджений медаллю «В память русско – турецкой войны 1877 – 1878 гг.». Повернувшись, працював асистентом у сифілідологічній клініці В.М.Тарновського. В 1883 р. під керівництвом професора пише дисертацію на отримання вченого ступеня доктора медицини. Того ж року після призначення на посаду ординатора військового шпиталю переїжджає до Києва. Значну частину свого життя присвятив роботі при Київському університеті, куди потрапив завдяки зусиллям свого наставника М.І.Стуканова. З 1887 р. - приват – доцент кожно – венерологічної клініки Київського університету Святого Володимира, де читає курс лекцій з сифілідології. В 1890 р. стає завідувачем кожно – венерологічного відділення Кирилівської лікарні в Києві. Через дев'ять років С. Томашевський призначений екстраординарним професором кафедри кожних і венерологічних хвороб Київського

університету, яким керував до 1916 року. Курс його лекцій слухав студент Михайло Булгаков. Згодом це знайшло відображення в його творі «Звездная сыпь». В 1900 р. за ініціативою вченого при університеті засновано Київське сифілідологічне та дерматологічне товариство та зведено нове приміщення для дерматологічної клініки.

Томашевський підтримував вищу жіночу освіту. Був першим організатором медичного відділення на вищих жіночих курсах в Києві, які в 1913 р. були перетворені в Жіночий медичний Інститут. За свою багаторічну плідну діяльність мав ряд нагород: ордени Святої Анни ІІ ст., Святого Володимира ІІ та ІІІ ст., Святого Станіслава І ст.

Вчений мав велику бібліотеку, чільне місце в якій займали книги і журнали з медицини провідних вчених світу. Після смерті С.П.Томашевського в 1916 р. всі книги та наукові роботи вченого були подаровані медичному факультету Київського університету. Зараз зібрання зберігається в НБУ ім. Вернадського.

Щорічно 27 вересня відзначається Всесвітній день туризму та День туризму в Україні. Свято започаткували з метою популяризації туризму, висвітлення його внеску в економіку світової спільноти. Адже у багатьох країнах світу саме туризм є основною складовою наповнення бюджету.

В 2020 році за ініціативою президента України було започатковано проєкт «Туристичні магніти України», що передбачав визначення в кожній області по три-п'ять найбільш привабливих з погляду туризму об'єктів історико-культурного та природного значення з метою їх подальшого розвитку та стимулювання внутрішнього туризму, а також в перспективі залучення іноземних туристів. Новгород-Сіверський історико-культурний музей-заповідник «Слово о полку Ігоревім» ввійшов до переліку проєкту «Туристичні магніти України».

У Чернігівській області крім нас ввійшли такі пам'ятки: Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця», Національний архітектурно-історичний заповідник «Чернігів стародавній», Парк природи «Беремицьке» та Міжрічинський регіональ-

ний ландшафтний парк, Національний історико-культурний заповідник «Качанівка».

Протягом 9 місяців поточного року заповідник відідало більше 35 тисяч туристів з різних куточків України, а також Канади, Німеччини, Польщі тощо.

Новгород-Сіверщина надає безмежний простір для вивчення української історії. Нікого не залишить байдужим подорож до чудового міста – Новгорода-Сіверського, легендарного оборонця української державності. А ще Новгород-Сіверщина є материнською землею «Слова о полку Ігоревім». На цю благословенну землю, в місця, безпосередньо пов'язані з відображеними у «Слові» історичними подіями, приїжджають численні туристи та шанувальники пам'ятки з різних країн світу. Музей завжди дарує чудову можливість відволіктися від буденності й зануритися в атмосферу давніх часів.

Тож запрошуємо усіх бажаючих відвідати Новгород-Сіверський історико-культурний музей-заповідник «Слово о полку Ігоревім», унікальну історичну локацію, що вражає та надихає!

Музей-заповідник «Слово о полку Ігоревім» продовжує поповнювати свою колекцію нумізматики. Це чотири пам'ятні монети Національного банку України: «Київська фортеця» (5 гривень, нейзильбер), «Євген Коновалець» (2 гривень, нейзильбер), «Василь Сліпак» (2 гривень, нейзильбер), «25 років Конституції України» (10 гривень, срібло). Також сувенірна банкнота «Сто гривень» (до 100-річчя подій Української революції 1917 - 1921 років). Банкнота виготовлена на папері з водяним знаком (зображення тризуба).

Триває акція «Подаруй музею експонат» до якої може долучитися кожен бажаючий.

Чекаємо на нові поповнення. Жодна річ не залишиться без гідної уваги.

**Замовлення екскурсій за телефонами
(04658) 2-11-49, 3-15-40**

Засновники: Чернігівська обласна рада КЗ Новгород-Сіверський історико-культурний музей-заповідник «Слово о полку Ігоревім»
Свідоцтво про реєстрацію: ЧГ №662-311Р від 9.01.2019 р.
Адреса редакції: 16000, Чернігівська область, м.Новгород-Сіверський, вул. Пушкіна, 1
e-mail: ns.slovo@ukr.net
Електронна версія на сайті - ns.nsluvo.org.ua
Наклад - 300 примірників. **Замовлення № 301**
Друк: ТОВ «Мега-Мікс», 69001, м. Запоріжжя, вул. Тбіліська, 9-А, к.4. Тел.: (061) 222-73-41, (067) 755-30-39

Редакція не завжди поділяє точку зору автора (авторів). За точність викладених фактів і цитувань несе відповідальність автор (автори).

«Новгород-Сіверські старожитності»

Редакційна колегія:

Олена Матюк Олена Радченко
Ніна Авдієнко Ірина Лобачова
Світлана Дубовець Наталія Коврижко
Віталій Шкрєбінь

Розповсюджується безкоштовно

Редакція газети «Новгород-Сіверські старожитності» запрошує до співпраці краєзнавців, науковців, істориків, літераторів.